

Anton Perdih

»UGROFINSKE MNOŽINSKE OBLIKE« V SLOVENŠČINI

Abstract

»Finno-Ugrian plural forms« in Slovenian

In the "Korpus slovenskih besed Nova beseda" (*Nova beseda, Text Corpus*), and Reverse Dictionary of Slovenian language, 49 words were recognized as possibly having the Finno-Ugrian plural form of -d or -t. None of them is a plural form. Nine of these are in the category of collective nouns. Categorically a vowel precedes the terminal -d or -t. Usually that vowel is an -a-. The sound preceding the final -d or -t is never a consonant. The stress is placed on the last vowel, with only one exception. Some of these words are pejorative in nature, especially as they refer to people and their activities. This indicates little if any Finno-Ugrian influence on the Slovenian language.

Pred leti me je Andres Pääbo, ki proučuje možnost, da bi bili Veneti Ugrofinci [1], vprašal, če imamo v slovenščini kaj ugrofinskih množinskih oblik na -d ali -t. Odgovoril sem mu, da nekaj takih besed je, a da imajo edninsko obliko in množinski pomen. Medtem ko je A. Pääbo dokončeval svojo knjigo o Venetih, sem iz korpusa slovenskih besed Nova beseda [2], ki ima okoli 162 milijonov besed in vsebuje tudi Slovar slovenskega knjižnega jezika, ki ima 93.152 gesel in 13.888 podgesel, dobil 9.875 besed, ki se končujejo na -d in 29.162 besed, ki se končujejo na -t. Med njimi sem prepoznal 37 možnih besed z množinsko obliko na -d ali -t. To niso prave množinske oblike, temveč skupna občna imena, to je edninske oblike, ki pa označujejo neke vrste množico. Pogledal sem tudi v Odzadnji slovar slovenskega jezika [3], ki ima skupno 115.355 besed in v njem našel 30 takih besed. Med 115 besedami v Odzadnjem slovarju slovenskega jezika [3], ki se končajo na -ad, sem našel 29 takih, ki imajo edninsko obliko in imajo ali bi lahko imele množinski pomen. Na -ed se konča le ena. Vse druge imajo edninski pomen. Vse skupaj prikazujem v tabeli 1.

Tabela 1. Slovenske besede [2,3], ki bi morebiti imele "ugrofinsko množinsko obliko" na -d ali -t in se nanašajo na:

Ljudi	cigančad ženščad	dečad	družinčad	otročad	siročad	služničad	svojad	vnučad
Dejavnost	brnad	čakad	jahad	knjižod	nehad	pojad	rabot	
Živali	brenčad perjad živinčad	črvad pesjad	divjad prasad	goved ptičad	jelenjad srnjad	kokošad volcjad	kurjad zverjad	ovčad živad
Ostalo	črevad prhljad	debeljad prhut	drkot rohot	drobnjad suhljad	gnilad trhljad	kislad trohljad	mrlad trohnjad	pločad zelenjad

Poleg tega, da se končajo na -d ali -t, imajo te besede še nekaj skupnih značilnosti. Vse imajo pred -d ali -t samoglasnik, večinoma -a-, in nobena nima tam soglasnika. Naglas je pri vseh razen eni na zadnjem zlogu. Pri nekaterih je bil že označen [2,3]. Večina je ženskega spola. Nekatere med njimi imajo slabšalen pomen, predvsem med tistimi, ki se nanašajo na ljudi in njihovo dejavnost. Število teh besed je v primerjavi z vsemi besedami, ki se končajo na -ad [3], okoli $\frac{1}{4}$, v primerjavi s celotnim besednim zakladom slovenščine in njenih narečij pa le majhno.

Več podatkov o nekaterih besedah iz tabele 1 je v Pleteršnikovem slovarju [4]. Podajam jih v tabeli 2, kjer je navedenih 20 besed iz tabele 1, ki se končujejo na -ad in ena, ki se končuje na -ed. Od tega je tam 9 navedb, da gre za zbirno ime in pri štirih od njih tudi navedba, ki kaže na pojavljanje v narečju. Toda, goved < gov-eⁿd- je že praslovanski *coll.*, poznan vsem slovanskim jezikom [5].

Tabela 2. Besede, ki se končajo na -d in jih najdemo v Pleteršnikovem slovarju [4]

Iz [2,3]	Pleteršnik [4], 1, A-O		
	str.	spol	vir
črvád	115	f.	<i>Cig., Jan., C.</i>
divjád	139	f.	<i>Jan.</i>
drobnjád	175	f. coll.	<i>Vrt., Zora</i>
gnilád	221	f.	<i>Mur., Cig., Jan., Zg.D.; C., Z.</i>
govéd	239	f. coll.	<i>Npes.-Cig.; Levst. (Nauk)</i>
kislád	396	f.	<i>Bes., C.</i>
kurjád	486	f. coll.	<i>Z., Skrilje-Erj. (Torb.)</i>
mrlád	607	f.	<i>Cig., M., ogr.-C</i>
otročád	868	f. coll.	<i>C., Zora</i>
Pleteršnik [4], 2, P-Ž			
perjád	24	f.	<i>Jan., Nov., SIN., Sl.Gosp., DSv.</i>
pesjád	26	f. coll.	<i>Cig., C.</i>
prasád	209	f. coll.	<i>Jan.(H.)</i>
prhljád	295	f.	<i>Cig., Jan.</i>
srnjád	559	f.	<i>Jan.</i>
suhljád	593, 462	f.	<i>Mik., Mur., Cig., Jan., C., DZ.</i>
svojad [4]	607	f.	<i>Jan., C., Z_{1,2}, Lj. Zv.</i>
svojat [4]	607	f.	<i>Valj.(Rad), C., nk</i>
trhljád	682	f.	<i>C., Žnid.</i>
trohljád	688	f.	<i>Cig., Jan.</i>
vnúčad	771	f. coll.	<i>Guts.-Cig.</i>
zelenjád	901	f.	
zverjád	934	f. coll.	<i>ogr.-M.; Cig., Jan.</i>
živád	952	f. coll.	<i>Danj.-Mik.; Cig., Jan., C.; jvzhšt; Jarn.</i>

coll. = collectivum, zbirno ime (kolektiv)

Od besed, ki se končajo na -t, poznam le eno (svojat) kot skupno občno ime. Toda njena »osamljenost« govori verjetno za pisno pomoto, ki se je zaradi tradicije ohranila, v bistvu pa je tudi to pripona -ad; vse druge najdene besede, ki se končajo na -t, so izglagolske izpeljanke z ničto pripono iz posnemovalnih = onomatopoejskih glagolov [5]. Pleteršnikov [4] slovar pozna obe obliki: 'svojad' in 'svojat'. Obema pripisuje tako pomen *sorodstva* kot tudi *sodрге, drhali*.

Vse to samo po sebi ne zavrača možnosti, da bi bil pojav lahko tujega izvora in da bi bil prvotno namenjen tujcem, ki so ga vnesli, a da se je kasneje nekoliko razširil tudi na nekaj drugih stvari, ki niso v zvezi s tujci. Vendar pri tem ne bi smeli pozabiti, da imamo v slovenščini tudi skupna občna imena, ki se končajo na druge soglasnike in od katerih imajo nekatera tudi slabšalni pomen, zlasti če se nanašajo na ljudi. Taki besedi sta npr. *drhal* (navadno zaničljivo [4]) in *plevel*. To bi lahko kazalo, da izvor v tabeli 1 obravnavanih imen ni nujno tuj, temveč da je lahko tudi domač, bodisi splošno slovanski, bodisi narečni.

Če z vseh teh vidikov gledamo na Pääbovo [1] predpostavko, da so bili Veneti trgovci ugrofinskega porekla, ki so živeli med staroselci tistih področij, na katerih so Veneti omenjeni, in če vzamemo pojavljanje "ugrofinskih množinskih oblik" na -d ali -t kot kriterij, potem lahko rečemo, da je bil vpliv takih ljudi na slovenščino majhen, če ga je sploh bilo kaj.

Ne smemo pa zanemariti tudi možnosti, da bi bili grški in rimski trgovci, ki bi bili v stikih z morebitnimi ugrofinskimi trgovci, po le-teh poimenovali tudi ne-ugrofinske ne-trgovske staroselce na tistih področjih.

Katera so tista področja, bi nam lahko pomagali ugotoviti po eni strani pojavljanje "finskih besed" v slovenskih narečjih in po drugi strani genetska slika (pojavljanje "finskih" moških genov) po Sloveniji. Eno najbolj znanih venetskih področij je zahodno od Slovenije. Zato bi pričakovali pojavljanje takih besed v narečjih tistih zahodnih predelov Slovenije, ki so mejila na venetske predele ali so bila celo njihov del. Vendar na Tolminskem tega pojava nisem opazil, čeprav je spadalo na beneško področje do okoli leta 1500 po Kr in so tam našli tudi venetske napise. Prav tako teh oblik ne uporabljajo beneški Slovenci, čeprav še vedno spadajo na tisto področje [6]. Tudi v Podravju (Gorišnica) mi tega pojava niso potrdili. Pač pa jih še vedno uporabljajo na dolenskem zahodu in notranjskem vzhodu [7]. Med Sodražico in Blokami pa je naselje s "sumljivim" imenom Benete.

V tabeli 2 je s tega vidika le malo navedb nedvoumnih: dve navedbi za Prekmurje in ena za spodnje Posavje. Oboje je ob rekah, plovnih za čolne. Pääbo [1] sicer ni upošteval možnosti plovbe pra-Estoncev po Savi, Dravi, ali Muri, temveč le po Adiži ter Donavi in Moravi. Vendar če sledimo njegovim domnevam, bi bilo logično, da bi bili prej ali slej pripluli tudi po Dravi in Muri. Pa tudi po Savi in Krki, vsaj do Novega mesta, kjer imamo bogate najdbe jantarnih predmetov [8], če ne še naprej. Prekmurje pa je po drugi strani dolgo spadalo pod Madžarsko, to je pod oblast, ki je govorila ugrofinsko in v Prekmurju bi bili lahko ugrofinski pojavi novejšega izvora.

Za potrditev ali zavrnitev Pääbovih [1] domnev bi bilo torej dobro raziskati tako pojavljanje skupnih občnih imen na -d ali -t kot tudi morebitnih drugih ugrofinskih jezikovnih značilnosti, kot bi bilo npr. izrazoslovje za čolnarstvo in ribištvo, ter "finskih" genov ravno v okolici Novega mesta, po dolenskem zahodu in notranjskem vzhodu, ter

ob drugih plovnih pritokih Save, pa tudi okoli Drave, Mure in Kolpe ter seveda v zahodni Sloveniji okoli Soče, v Furlaniji in obeh Benečijah. Še bolj pa po vseh slovenskih narečnih skupinah. Pri tem bi bilo treba upoštevati, da je lahko "finski" genetski vpliv majhen, kar bi zahtevalo pregled velikih vzorcev in še primerjave s priimki.

Glede na besede, ki imajo slabšalni pomen in tudi glede na nevtralne besede, ki se nanašajo pretežno na gozdne živali in rastlinje, bi bilo treba upoštevati tudi možnost, da so bili tisti, na katere so se te besede nanašale ali so bile od njih prevzete, lahko še nabiralci in lovci, ali pa že pastirski nomadi. Da so bili torej na drugačni kulturni stopnji kot stalno naseljeni domorodci - poljedelci [9]. V tem primeru bi bile te besede starejše kot pa če bi jih izzvali Pääbovi ugrofinski trgovci. Praslovanski *coll. govod* < gov-eⁿd- [5] že kaže na to.

Zahvala

Zahvaljujem se sinu Andreju za pomoč pri iskanju besed, dr. Duši Krnel-Umek in prof. dr. Veri Smole za koristne napotke, Leopoldu Sever in Viljemu Černo za podatke iz narečij.

Literatura

1. www.paabo.ca/veneti/html; A. Pääbo, *The Veneti language. An ancient language from a new perspective*. Apsley 2006
2. http://bos.zrc-sazu.si/s_beseda.html dne 28. 3. 06
3. M Hajnšek-Holz, P Jakopin, *Odzadnji slovar slovenskega jezika*, ZRC SAZU in SAZU, DZS, Ljubljana 1996
4. M Pleteršnik, *Slovensko-nemški slovar*, ur. M Furlan, Založba ZRC, ZRC SAZU, Ljubljana 2006
5. V Smole, osebno sporočilo 5. 3. 2007
6. V Černo, osebno sporočilo 5. 5. 2007
7. L Sever, osebno sporočilo 4. 3. 2007
8. B Križ, P Turk, *Steklo in jantar Novega mesta*, Dolenjski muzej, Novo mesto, Narodni muzej Slovenije, Ljubljana, 2003
9. D Krnel Umek, osebno sporočilo 12. 12. 2006

Povzetek

V korpusu slovenskih besed Nova beseda in v Odzadnjem slovarju slovenskega jezika sem prepoznal 49 besed z morebitno ugrofinsko množinsko obliko na -d ali -t. Nobena od njih ni množinska oblika, pač pa je devet od njih zanesljivo skupno občno ime. Pred končnico -d ali -t imajo samoglasnik, večinoma -a-, in nobena nima tam soglasnika. Naglas je skoraj pri vseh na zadnjem zlogu. Nekatere imajo slabšalen pomen, predvsem tiste, ki se nanašajo na ljudi in njihovo dejavnost. Vse to kaže na majhen, če sploh kakšen ugrofinski vpliv na slovenščino.